

TTIP

Een gratis krant over het dreigende TTIP-vrijhandelsverdrag

van de ijsberg

De eerste miljoen handtekeningen tegen TTIP van het "zelfgeorganiseerde burgerinitiatief" worden in december 2014 als verjaarscadeau naar EU Commissievoorzitter Juncker gebracht. (foto: FKPH)

Meer vrijhandel; een eigenaardig medicijn

HET ZIJN VREEMDE TIJDEN. We zijn nog druk bezig om te bekomen van de Grote Crisis van 2008, toen het hele kaartenhuis aan hypotheekbanken begon om te vallen. De bankencrisis dreigde een wereldwijde economische melt down aan te richten, wat slechts voorkomen werd door ongekende ingrepen van nationale overheden, op kosten van de belastingbetaler. Niet eerder werd zo duidelijk hoe onze economie op drijfzand gevestigd is, mede veroorzaakt door decennia van neoliberale maatregelen gericht op zogenaamde vrijhandel en deregulering. Dan hebben we het niet eens over de klimaatchaos, de toenemende onzekerheid van arbeidsomstandigheden, het instorten van de landbouw en voedselzekerheid, of het uithollen van de welvaartsstaat. En nu blijkt dat de enige medicijn die onze regenten en bedrijfsleiders kunnen bedenken is dat er nog een schepje bovenop gedaan moet worden.

Ze komen met ingrijpende nieuwe vrijhandelsverdragen die

de broodnodige mogelijkheden voor regulering verder zullen ondergraven. TTIP, het vrijhandelsverdrag tussen de VS en de EU, is echter nog in de maak. Het kan nu nog gestopt of grondig herzien worden. Of zoals onze voor deze zaak verantwoordelijke minister Lilianne Ploumen het stelde tijdens het laatste Algemene Overleg met de Tweede Kamer: "Dit is het moment om het debat in alle scherpte met elkaar te voeren. Dus ik zou ook iedereen willen oproepen, dat EU-VS handelsakkoord dat is gewoon nog niet klaar, dus als je er iets van wilt vinden, doe het nu!"

Daarom brengen we nu deze krant uit, zodat er informatie naar buiten gebracht wordt over het TTIP-verdrag en andere op dit moment lopende onderhandelingen over internationale handel. We kunnen er nu nog wat aan doen. Opdat iedereen zich over deze belangrijke beslissingen kan informeren, erover kan discussiëren en zo nodig ook kan besluiten om in actie te komen. Voor het (weer) te laat is!

TTIP en Democratie

Door Jilles Mast

TTIP is op meerdere manieren een directe aanval op onze democratie. Het zal leiden tot een machtsverschuiving van de politiek naar het bedrijfsleven.

Als we kijken naar de voorbereidingen voor de TTIP onderhandelingen in 2012 en 2013 wordt al snel duidelijk waardoor dit komt. Van de 560 bijeenkomsten die de Europese Commissie heeft georganiseerd, waren er maar liefst 520 met het internationale bedrijfsleven en slechts 26 met maatschappelijke organisaties (zoals vakbonden, consumentenorganisaties en milieugroepen). Oftewel, voor elke bijeenkomst

met een organisatie die zich inzet voor het publieke welzijn, waren er twintig met het bedrijfsleven. Geen wonder dat de TTIP-agenda vrijwel alleen uit de wensen van het bedrijfsleven bestaat. De verhoudingen, en daarmee ook de prioriteiten, zijn al in de voorbereiding vastgelegd.

Het enige dat bekend is over deze bijeenkomsten is met dank aan gelekte documenten. De Europese commissie voelt zelf niet bepaald de noodzaak om aan de bevolking duidelijk te maken waarover is gesproken.

Dit gebrek geldt ook voor de onderhandelingen zelf. Zo is alles wat aan de onderhandelingstafel wordt besproken strikt geheim. Toegang tot informatie hierover is voor gewone burgers simpelweg onmogelijk. Maar zelfs de mensen die verkozen zijn om het werk van de Commissie in de gaten te houden hebben nauwelijks toe-

gang tot de documenten in kwestie. Daarbij wordt hen verboden om te spreken over wat ze wél te weten zijn gekomen.

Informatie publiek

Dankzij de protesten tegen TTIP is de druk gegroeid op de Commissie om te laten zien waar ze mee bezig is. In een poging de onrust te sussen zijn daarom enkele teksten publiek gemaakt zoals het onderhandelingsmandaat, dat de richting en doelstelling aangeeft van de onderhandelingen. Dit betekent niet dat er nu transparantie bestaat, het laat hooguit zien hoe belangrijk het is de druk op de Commissie hoog te houden. Er wordt namelijk nog steeds niets verteld over wat er nu precies besproken wordt en wat de posities zijn van de EU of de VS op de verschillende thema's.

Lees verder op blz.2

Het Trans-Atlantisch Partnerschap inzake Handel en Investerings

Wies de Troch/ Wervelkrant

TTIP staat voor Transatlantic Trade and Investment Partnership tussen de VS en de EU. De grote doelstellingen zijn vrijhandel (afbouw van douanetarieven, afbouw van de niet-tarifaire handelsbelemmeringen), vrijheid van investeringen, bescherming van intellectuele eigendom. Aangezien heel wat handelstarieven tussen beide grootmachten nu al vrij laag zijn, ligt de nadruk vooral op het afbouwen van niet tarifaire handelsbelemmeringen in diverse belangrijke economische sectoren zoals de auto-industrie, de chemische en de farmaceutische industrie. De meerwaarden ervan voor beide partners worden voorgesteld als: meer handel, meer welvaart en meer banen. De onderhandelingen zijn gestart in februari 2013, toen met het oog op een akkoord in juni 2015.

Maar het TTIP, waarvan de 7de onderhandelingsronde in oktober 2014 plaats had, is controversieel: voorstanders verwachten economische groei en banen, tegenstanders een aantasting van de Europese soevereiniteit, oneerlijke concurrentie en verslechtering van het milieu. Er is groeiende kritiek van het "middenveld" in Oostenrijk, Frankrijk, etc. Prof. Ferdi De Ville van de universiteit Ugent stelde in dagblad De Morgen van 17 juli 2014: "We moeten de vraag durven stellen, en daarmee komen we bij de kern van de zaak, of dit vrijhandelsakkoord een andere aanpak van de verschillende crises (naast euro/economische ook klimaat- en sociale crisis) niet onmogelijk zal maken."

In wiens belang?

In 1990, kort na de val van de Berlijnse muur, kwam er vanuit de Europese Commissie een nieuwe impuls voor de trans-Atlantische

samenwerking. Die leidde in 1995 tot de zogenaamde Trans-Atlantic Business Dialogue: een lobbygroep en denktank van de grootste Amerikaanse en Europese multinationals die dankzij lobbywerk een grote invloed had op de wetgeving in beider thuisbasis. In 2007 richtten beide grootmachten de Trans-Atlantic Economic Council (TEC) op, die zou moeten instaan voor een versnelde doorvoering van de trans-Atlantische harmonisering van het sociaal-economisch speelveld. In die TEC waren groepen actief van politiek-economische actoren, zoals het TPN (Trans-Atlantic Policy Network, opgericht in 1992), dat zakenlui, patroonsorganisaties en EU- en VS-politici groepeerde.

Hierin zitten bekende namen zoals Nestlé, Coca-cola, BASF, Pfizer, Siemens. Ook de Kamer van Koophandel van de VS en de Europese Ronde Tafel van Industriëlen (ERT) hebben er hun plaats. Het is vanaf 2007 dat het TPN actief en openlijk aanstuurt op rechtstreekse onderhandelingen voor de oprichting van een grote trans-Atlantische markt tegen 2015. Vanaf 2011 ging de TEC, na een Amerikaans-Europese top, over tot de oprichting van een *High Level Working Group on Jobs and Growth*, die in februari 2013 een partnerschap of samenwerkingsakkoord voorstelde als stapsteen naar wederzijdse openstelling van beide markten voor handel en investeringen, waardoor verder gegaan zou worden dan de vroegere handelsakkoorden.

En de WTO?

Men kan zich terecht afvragen waarom er zoveel werk gemaakt moet worden van bilaterale handelssamenwerking, terwijl er toch een Wereldhandelsorganisatie (WTO) bestaat die sedert 2001 moeizaam probeert een nieuw

mondiaal vrijhandelsakkoord te bereiken. Immers, wanneer we de grote doelstellingen bekijken, zoals onder meer de afbouw van de douanetarieven of de vrijheid (lees bescherming) van buitenlandse investeringen, dan zijn dit eigenlijk dezelfde thema's als waarover in de WTO onderhandeld wordt. De reden waarom er dan toch naar bilaterale of multilaterale onderhandelingen gegrepen wordt is dat de Derde Wereldlanden het spel in de WTO te ongelijk vonden, waardoor er al sedert jaren geen uitzicht meer is op een wereldwijd akkoord. Een ander belangrijk motief is de economische crisis. Het zo snel mogelijk één trans-Atlantische economische ruimte creëren, een eengemaakte markt met 800 miljoen consumenten. Dat zou een grotere ademruimte kunnen bieden aan multinationale ondernemingen die onderling concurreren en opboksen tegen de grenzen van omzet en winsten, maar die ook moeten afrekenen met handelsbarrières en met voor hen hinderlijke verschillen tussen de verschillende sectorale wetgevingen in de VS en de EU.

Ten slotte is er de voortdurende evolutie van politiek-economische belangen en het streven naar nieuwe evenwichten op het wereldschaakbord. Zo was na de Tweede Wereldoorlog het Marshallplan en later de oprichting van de EEG, voor de VS onder meer een strategisch instrument om de invloed van de Sovjet-Unie te temperen. In de huidige tijd is er de sterk groeiende politieke en economische invloed van China. Om die invloed tegen te gaan werden andere invloedssferen gecreëerd, zoals het pas afgesloten vrijhandelsverdrag tussen de EU en Canada en het Trans-Pacific Partnership (TPP), of worden bestaande invloedssferen versterkt, wat de bedoeling is van het TTIP.

Becijferde opbrengst...

Volgens het meest optimistische scenario van de "evaluatie vooraf" van de Europese Commissie komt er dankzij het TTIP voor de EU een stijging van het BBP op jaarbasis met 58 à 119 miljard euro en voor de VS een stijging met 50 à 96 miljard euro, en dit binnen de 13 jaar. Dat zou respectievelijk 0,5% en 0,4% zijn van het BBP van de EU en de VS. Dit zijn relatief zeer lage cijfers, waarvan bovendien aangenomen mag worden dat de "toe-eigening" zeer ongelijk verdeeld zal zijn. Het is immers de vraag of vooral de grote bedrijven en aandeelhouders hier beter zullen van worden, dan wel of er meer en betere banen gecreëerd zullen worden. Ondertussen zijn deze cijfers al vanuit diverse zijden in vraag gesteld.

Naast de vooropgestelde economische baten, zullen andere effecten vooral kwalitatief van aard zijn, maar daarom zeker niet onbelangrijk. Het eerste effect zal wellicht de schaalvergroting zijn en daarmee samenhangend de verdere concentratie van de momenteel al grootste ondernemingen. Die schaalvergroting en concentratie zullen het gevolg zijn van "het effenen van het speelveld" door de afbouw van handelsbelemmeringen. Wat vooral speelt is het afbouwen, of het heroriënteren in de toekomst, van zoveel mogelijk beschermende en verschillende wetgevingen, naargelang het land: sociale bescherming van werknemers, van verschillende loonshalen voor hetzelfde werk, indexering van lonen, handels- en productienormen die gebaseerd zijn op milieu- en gezondheidsvoorschriften enzovoorts.

Terecht wordt gevreesd voor een nivellerende naar beneden, zowel op sociaal als ecologisch vlak. Die vrees wordt nog verder onderbouwd door andere feiten, zoals het feit dat de onderhandelingen er gekomen zijn op vraag van de wereld van multinationals. Bovendien is het dossier zeer technisch en ondoorzichtig voor het grote publiek. In theorie zijn het de lidstaten van de Europese Unie die een onderhandelingsmandaat toekennen aan de Europese Commissie (Commissaris voor Handel, vanaf 1 november 2014 is dit Cecilia Malmström, in opvolging van Karel De Gucht), maar binnen de lidstaten is hierover weinig of geen publiek debat. Ook de leden van het Europees Parlement moesten tot hiertoe vrede nemen met wat de Commissaris hen wou vertellen.

Een ander element is de voorgenomen geschillenregeling (*Investor to State Dispute Settlement, ISDS*), waardoor de autonomie of macht van de lidstaten en/of van de overkoepelende bestuursorganen (verder) uitgehouden dreigt te worden door het installeren van een soort autonome rechtbank: een arbitragehof dat boven de diverse overheden staat. Een bedrijf dat zich in een bepaald land benadeeld voelt door een voor haar nadelige sociale of milieuwetgeving of door een overheidsbedrijf dat eventueel een grotere bescherming krijgt, kan hiertegen dan een klacht neerleggen bij dit arbitragehof. Met het risico dat de overheid opdraait voor de schadeclaim. Uiteindelijk is het de belastingbetaler die de rekening betaalt.

Het voorliggend ontwerp van een nieuw handelsverdrag kan niet voorgesteld worden als het nieuwe manna. Kritische mobilisatie is zeker noodzakelijk.

(Dit is een licht bewerkte versie van een artikel dat eerder in de Belgische Wervelkrant verscheen. Zie voor een uitgebreidere versie met noten: wervel.be/downloads/krant/wervelkrant2014-4.pdf)

Colofon

Deze krant is gemaakt door medewerkers van globalinfo.nl en het Platform Authentieke Journalistiek (PAJ: <http://authentiekejournalistiek.org>) in een oplage van 10.000 ex. De krant is gratis, maar heeft natuurlijk wel wat gekost. De krant is tot stand gekomen met medewerking en/of financiële steun van (onder andere) SOMO, Wemos, Milieudefensie, Alert, Aarde Boer Consument, European Milk Board, Trans National Institute, en Wervel, en input van vele individuen die stukken aangeleverd hebben. Medewerking aan deze krant wil niet zeggen dat de gehele inhoud gedeeld wordt. Sommige mensen of personen zijn tegen het TTIP vrijhandelsverdrag als geheel, andere bekritiseren vooral belangrijke onderdelen ervan zoals ISDS. Wat allen gemeenschappelijk hebben is bezorgdheid over de ontwikkeling van de onderhandelingen, en besef van de noodzaak om zoveel mogelijk informatie over deze onderhandelingen naar buiten te brengen. Over enkele maanden zal er een nieuwe versie van de krant uitgebracht worden. Financiële steun daarvoor kan overgemaakt worden op rekening van Het LAB in Amsterdam (NL19 INGB 0009 554857). Als u wilt reageren of meerdere exemplaren wilt bestellen om te helpen verspreiden, mail dan naar info@globalinfo.nl

Vormgeving: Thomas | Dark Roast

Vervolg van de voorpagina.

Op dit moment kan er dus geen zinnig debat plaatsvinden over dit ingrijpende verdrag. In de toekomst zal dit niet veel anders zijn. Als straks de onderhandelingsstekst klaar is en er over gestemd moet worden is het namelijk al te laat om dit te doen. Wanneer het parlement het verdrag moet goedkeuren kan het alleen over de gehele tekst 'ja' of 'nee' stemmen. Er is dan geen ruimte meer voor 'kleine' aanpassingen- zoals het toevoegen van regels om het milieu te beschermen. De druk om de tekst goed te keuren zal gigantisch zijn. Voorstanders zullen aanvoeren dat er jaren werk zit in het maken van dit verdrag en dat de relatie met de VS te belangrijk is om op het spel te zetten. Het bedrijfsleven zal zich suf lobbyen en vooral de leden in het parlement die enigszins twifelen zullen onder deze druk zwichten.

Het bovenstaande is een voorbode van wat ons te wachten staat als het verdrag eenmaal in werking is getreden. De strategie is name-

lijk om de onderhandelingen over de meest omstreden onderwerpen uit te stellen tot na het afsluiten van dit verdrag. Op deze manier willen voorstanders voorkomen dat er nog meer onrust ontstaat onder de Europese en Amerikaanse bevolking. In de luwte na het afsluiten van TTIP zal een speciale commissie worden ingesteld die zich in alle rust kan buigen over verdere overeenstemming van de verschillende regels op beide continenten. Het idee voor deze commissie komt uit de koker van de twee machtige lobbygroepen BusinessEurope en de Amerikaanse Kamer van Koophandel. Het doel, in hun eigen woorden, is dat zij "in weze meeschrijven aan regelgeving". Dit gaat dus nog verder dan het 'gewone' lobbyen en plaatst het bedrijfsleven direct op de stoel van de wetgever.

De Commissie weigert blijkbaar in te zien dat de belangen van het bedrijfsleven niet dezelfde zijn als die van een samenleving als geheel en het bedrijfsleven maakt hier dankbaar gebruik van.

Gaan we straks nog over ons eigen schaliegasverbod?

Door Geert Ritsema, Milieudefensie

Er zijn in Nederland bijna geen voorstanders meer te vinden van schaliegaswinning. In december 2014 liet de PvdA weten dat dergelijke boringen in Nederland "onnodig" zijn. Een ruime meerderheid in de Tweede Kamer (alle partijen behalve de VVD) steunde het PvdA-voorstel om boringen tot het eind van de lopende kabinetsperiode uit te sluiten. Het zogeheten moratorium op schaliegas werd een feit.

Ook de voltallige milieubeweging, talloze lokale bewonerscomités, de Nederlandse drinkwaterbedrijven, 223 gemeenten, 10 provinciebesturen en het overgrote deel van de Nederlandse bevolking zijn mordicus tegen schaliegas. Gezien het brede verzet en de grote risico's voor mens, dier en milieu valt het ernstig te betwijfelen of er ooit nog een meerderheid in de Nederlandse politiek zal komen die het boren naar schaliegas steunt.

En toch is de dreiging nog niet voorbij. De machtige fossiele energie-lobby is naarstig op zoek naar tegenstrategieën om de schaliegasboringen er alsnog door te drukken. Met het vrijhandelsverdrag TTIP, maar ook via het reeds afgesloten

maar nog niet bekrachtigde CETA-verdrag tussen Canada en de EU worden ze op hun wenken bediend.

Beide verdragen voorzien in vergaande bescherming van investeringen. Bedrijven kunnen landen aanklagen als ze denken winst mis te lopen door nationaal beleid. Dit is geregeld in het 'investor state dispute settlement mechanism' (ISDS), een speciale arbitragecommissie, die alleen voor buitenlandse investeerders toegankelijk is en die volledig los staat van het reguliere rechtssysteem.

Dat zou buitenlandse bedrijven als Cuadrilla en BNK Petroleum natuurlijk wel goed uitkomen. Ondanks het door de Tweede Kamer afgekondigde moratorium hebben zij reeds vergunningen in handen voor het boren naar schaliegas. Dat zou genoeg grond kunnen zijn om claims in te dienen vanwege "niet uitgekomen winstverwachtingen". Maar ook het veel grotere Chevron, dat nu al actief is in de olie- en gaswinning op de Noordzee, zou de Nederlandse staat op dezelfde gronden via ISDS kunnen aanklagen.

Het gaat hier niet om spookverhalen. Het Amerikaanse bedrijf Lone Pine Resources eist van de

Canadese overheid 191 miljoen euro aan compensatie, omdat de regering van de Canadese deelstaat Quebec in 2012 een moratorium op boringen naar schaliegas had ingesteld. En jammer genoeg voor Quebec bestaat er een vrijhandelsverdrag met ISDS-mechanisme tussen Canada, de VS en Mexico.

Daarnaast wordt – voor zover we het weten want over een onbekend deel van de arbitragezaken wordt helemaal niets naar buiten gebracht - steeds duidelijker dat het niet bij claims blijft. Er worden ook daadwerkelijk miljarden uitbetaald. Van de 514 zaken die eind 2012 bekend waren werd 31 % door bedrijven gewonnen en 27 % werd geschikt,

wat wil zeggen dat investeerders waarschijnlijk betalingen of een andere concessie ontvingen.

Een van de grote gevaren van vrijhandelsverdragen is dat democratisch gekozen organen milieubeleid afzwakken. Om bij het voorbeeld van schaliegas te blijven: als straks de vrijhandelsverdragen met Canada en de VS van kracht zijn en het moratorium op schaliegas loopt af, durft de Tweede Kamer het dan te verlenen of - beter nog - om te zetten in een wettelijk verbod? Of zwicht de Kamer bij voorbaat voor de dreiging van miljardenclaims en ziet zij af van verdere beschermingsmaatregelen voor het klimaat, het milieu en de volksgezondheid? Ervaringen

uit onder meer Canada leren dat het laatste scenario heel waarschijnlijk is en dat het gevaar van een "regulatory chill" levensgroot op de loer ligt.

Exorbitante privileges voor bedrijven, zoals speciale arbitragecommissies, zouden geschrapt moeten worden uit alle handels- en investeringsverdragen. Het is onacceptabel dat het recht op winst voor bedrijven vastgelegd wordt in verdragen die boven het democratische recht van Europese burgers worden gesteld. En het zou bizar zijn als energiebedrijven straks democratische wetten en regels ter bescherming van milieu en gezondheid, buiten de rechtbank om aan kunnen vechten.

Vrijhandelsverdragen: slecht voor je gezondheid

Door Ella Weggen (Wemos)

Borstvoeding in Guatemala (foto: Drougkas | Flickr)

De toename van niet-overdraagbare aandoeningen, zoals diabetes, hart- en vaatziekten en kanker, is wereldwijd een groeiend probleem. Veel van deze aandoeningen zijn gerelateerd aan overgewicht die te maken heeft met de ingenomen voeding. Het vrijhandelsverdrag tussen de EU en de VS zal de handel in goedkoop en energierijk verwerkt voedsel en dus onze middelomtrek doen toenemen. Tegelijkertijd kent het handels-

verdrag enkele bepalingen die het voor nationale overheden moeilijk maakt om gezondheidsbeschermende maatregelen te nemen.

Het nieuwe handelsverdrag beoogt de handel tussen de EU en de VS te stimuleren. De verwachte toename in de export van verwerkt voedsel van de EU naar de VS bedraagt 26-46% en van de VS naar de EU 57-75%. Er zijn sterke aanwijzingen

dat vrijere handel samengaat met een toename van de consumptie van fastfood en, daaraan gerelateerd, met een stijging van de gemiddelde Body Mass Index (BMI). In de VS heeft 69% van de bevolking overgewicht (BMI > 25) en is 36,5% obese (BMI > 30). Overgewicht is ook in de EU een groeiend probleem. Bij alle oplossingen die aangedragen worden om die trend te keren past niet dat energierijke voedingsmiddelen overvloediger en goedkoper in de winkelschappen komen te liggen.

Natuurlijk hebben nationale overheden beleidsruimte om de volksgezondheid te beschermen. Deze beleidsruimte komt echter in gevaar door internationale handels- en investeringsverdragen. Zo biedt Investor to State Dispute Settlement (ISDS) multinationals de mogelijkheid om staten aan te klagen als zij regels instellen die de handel beperken. Sigarettenfabrikant Philip Morris bijvoorbeeld heeft de Australische overheid aangeklaagd toen dat land zijn sigarettenverpakkingen wilde aanpassen om roken te ontmoedigen. De kans dat de voedingsindustrie ook dergelijke stappen onderneemt wanneer overheden hun etiketteringswetgeving willen

aanscherpen om consumenten beter voor te lichten, is aanzienlijk.

In eerdere handelsovereenkomsten is al gebleken dat de voedingsindustrie erg bedreven is in het gebruik van regels om hun omzet te beschermen. Zo heeft het Amerikaanse bedrijf Gerber Baby Foods Corporation succesvol zijn producten kunnen vrijstellen van Guatemaleekse etiketteringswetgeving voor zuigelingenvoeding. Deze wetgeving was ingesteld om borstvoeding te promoten en melkpoeder te ontmoedigen. Borstvoeding is immers veel gezonder voor het kind, en goedkoper voor de ouders. Door de vrijstelling valt geïmporteerde babyvoeding niet meer onder de Guatemaleekse wetgeving. Nationale bedrijven mogen daardoor geen reclame maken voor melkpoeder, maar buitenlandse bedrijven mogen dat wel. De wereld op zijn kop, bewerkstelligd door vrijhandelsverdragen.

Bovengenoemd voorbeeld uit Guatemala geeft goed aan hoe 'zachte' afspraken, gemaakt om

volksgezondheid te beschermen, het afleggen tegen de harde afspraken die zijn vastgelegd in vrijhandels- en investeringsverdragen. Lidstaten van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) hebben met elkaar een gedragscode afgesproken voor de bescherming van borstvoeding en Guatemala was een van de eerste landen die deze internationale code vastlegde in nationale wetgeving. De dreiging van een bedrijf met internationale sancties op basis van handelsverdragen was voldoende om weg te komen met het schenden van deze internationale gedragscode én de nationale wetgeving.

Een door de WHO ontwikkeld instrument om lidstaten te ondersteunen in onderhandelingen over vrijhandelsverdragen staat al sinds 2010 in de steigers. Een WHO resolutie over internationale handel en gezondheid, uit 2006, heeft het echter nooit gehaald. Meer ondersteuning door lidstaten is nodig om de capaciteit van de WHO te versterken en landen te ondersteunen bij het beschermen van de volksgezondheid.

Zie voor een uitgebreid rapport over het nadelige effect van (vrij)handel op de toegang tot medicijnen voor burgers: trading-away-access-to-medicines-oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bp-trading-away-access-medicines-290914-en.pdf

Zie ook de campagne van The Commons Network (waar in Nederland oa. Bits of Freedom aan deelneemt) A Civil Society Response to the Big Pharma Wishlist: commonsnetwork.eu/wp-content/uploads/2014/03/A-Civil-Society-Response-to-the-Big-pharma-wish-list_Nov2014.pdf

Foto: corporateurope.org

Strategieën tegen TTIP

Door Sophia Beunder en Kees Hudig

Bedrijven uit zo'n beetje alle sectoren lobbyen ijverig om er voor te zorgen dat ze zoveel mogelijk zullen profiteren van TTIP. Hoog op hun verlanglijstje staat het afschaffen van 'onnodige' handelsbarrières, met andere woorden: het afschaffen van wet- en regelgeving die burgers en het milieu beschermen. Het bedrijfsleven spaart geld noch manuren om beleidsmakers te beïnvloeden. Dit vindt meestal plaats in achterkamertjes waar de gemiddelde burger niet of nauwelijks toegang toe heeft.

Een alternatief voor het handelsbeleid: Alternative Trade Mandate (ATM)

Door Platform Authentieke Journalistiek

Het Europese handelsbeleid kan en moet anders. Hoe we dit kunnen doen wordt uitgelegd in het Alternative Trade Mandate.

Het alternatieve handelsmandaat heeft een duidelijke boodschap: mens en milieu zijn belangrijker dan winst. Dat lijkt een open deur, maar als we naar TTIP kijken is niets minder waar. Als we een wereld willen waarin handel bijdraagt aan een duurzame en rechtvaardige samenleving zal daar veel voor moeten veranderen.

Transparantie en Democratie

Het alternatieve handelsmandaat is tot stand gekomen na een uitgebreid proces waaraan tientallen maatschappelijke organisaties van over de hele wereld hebben meegewerkt. In tegenstelling tot de huidige onderhandelingen over TTIP waren deze bijeenkomsten voor iedereen toegankelijk.

De inhoud van dit rapport gaat verder dan enkel het TTIP-verdrag en zet een alternatief neer voor het gehele huidige handelsbeleid van de Europese Unie. Op tien verschillende gebieden, waaronder milieu, klimaatverandering, investeringen en rechten voor werknemers, doen de deelnemende organisaties verschillende concrete voorstellen om het handelsbeleid van de Europese Unie socialer en duurzamer te maken.

De kern van het voorstel in het alternatieve handelsmandaat is dat het Europees handelsbeleid transparanter en democratischer moet worden: alleen door eerlijk en open te zijn over de gevolgen van het Europese handelsbeleid, voor zowel Europeanen zelf, als burgers wereldwijd, kunnen goed overwogen keuzes wor-

den gemaakt over de richting die we op willen gaan.

Democratische controle over handel en de regels hiervoor, is volgens het ATM dan ook essentieel. Daarvoor is het noodzakelijk het Europees Parlement, maatschappelijke organisaties en 'gewone' burgers meer invloed te geven. Dit kan redelijk simpel worden gedaan. Tijdens voor iedereen toegankelijke consultaties zouden de wensen en belangen van maatschappelijke organisaties en burgers in kaart kunnen worden gebracht. Vervolgens zou dit ertoe moeten leiden dat in de doelstellingen van het Europese handelsbeleid de behoeften van de bevolking bovenaan staan. Tegelijkertijd moeten de lobbyactiviteiten van het internationale bedrijfsleven openbaar worden gemaakt zodat hun op dit moment buitensporig grote invloed kan worden beperkt.

De toename in invloed vanuit de bevolking moet natuurlijk samengaan met de macht om dingen daadwerkelijk te veranderen. Zo zouden volgens het ATM ook al bestaande vrijhandelsverdragen moeten kunnen worden aangepast of zelfs ontbonden. Iets dat op dit moment nog niet mogelijk is.

Een voorbeeld: Vrijhandel en Honger

Handel gaat volgens het ATM al lang niet meer over het uitwisselen van goederen. De vele handelsverdragen die de afgelopen jaren zijn gesloten en ook degene die nog op de agenda staan (zoals TTIP, TISA, TPP) leiden vooral tot het afbreken van sociale en

milieuwetgeving. De regels die ons en onze omgeving beschermen worden afgebroken of afgezwakt omdat het de winstgevendheid van het bedrijfsleven in de weg zou staan.

De wereldwijde productie en handel in landbouwproducten is hiervan een goed voorbeeld. Het laat namelijk duidelijk zien welke rampen de huidige vorm van (vrije) handel kan veroorzaken. Hoewel er meer dan genoeg voedsel wordt geproduceerd om iedereen te voeden is er volgens de Verenigde Naties in 2014 nog steeds sprake van ruim 800 miljoen mensen die lijden aan honger. Dit is in belangrijke mate het gevolg van de werking van de vrije markt en handelsverdragen. Op een vrije markt worden kleinschalige boeren namelijk gedwongen te concurreren met industriële landbouwreuzen die door hun omvang, toegang tot technologie en vaak geholpen door subsidies, grote voordelen hebben. Deze boeren kunnen hier niet mee concurreren en gaan failliet, waardoor er lokaal tekorten ontstaan.

Een vrijhandelsverdrag leidt er ook toe dat de import van grondstoffen door rijke landen toeneemt, omdat deze goedkoper worden. Ook dit draagt bij aan het voortbestaan van honger. Vaak gaat de toename in import vanuit het westen gepaard met het opkopen van grote stukken grond (tegen bodemprijzen) door landbouwbedrijven en buitenlandse investeerders. Dit wordt ook wel land grabbing genoemd en verdrijft lokale boeren van hun land. De landbouw op deze grond is vooral gericht op de export naar rijke landen. Cacao, koffie, soja en biobrandstoffen als palmolie, vervangen mais, wortels en cassave. Hierdoor ontstaat de

absurde en tragische situatie dat ondanks de hoge landbouwproductie honger ontstaat in het midden van oegenschijnlijke overvloed.

Het Alternative Trade Mandate stelt, terecht, dat de EU als medeverantwoordelijke, een rol moet spelen in het beëindigen van deze gang van zaken. Voedsel en landbouw moeten de magen van mensen vullen en niet de zakken van het internationale bedrijfsleven. Daarom pleiten ze voor respect voor de voedselsoevereiniteit van landen. Oftewel, landen moeten vrij zijn om de productie en verdeling van voedsel zo te organiseren dat de voeding van hun bevolking verzekerd is. Ook als dit nadelige gevolgen heeft voor de winsten van bedrijven of ingaat tegen de regels van een handelsverdrag!

De EU moet zich daarnaast zowel binnen als buiten Europa inzetten voor een eerlijke prijs voor de producten van boeren, veilig voedsel voor de consument en duurzaamheid stimuleren om de gevolgen voor het milieu zo beperkt mogelijk te houden. Europa zou ook kunnen beginnen met vermindering van de import om op den duur zoveel mogelijk zelfvoorzienend te worden.

Nog een voorbeeld: Het recht op echte banen

Een ander belangrijk onderwerp van het Alternative Trade Mandate zijn de rechten van werknemers. Het huidige Europese handelsbeleid is erop gericht om het internationale bedrijfsleven zo weinig mogelijk in de weg te zitten wanneer zij hun activiteiten naar andere landen willen verplaatsen. Dit zou namelijk goed zijn voor de competitiviteit en winstgevendheid van deze bedrijven, en het zou leiden tot lagere kosten voor consumenten.

De keerzijde hiervan is dat er een race naar de bodem ontstaat. Bedrijven kiezen er namelijk voor zich te vestigen op die plekken waar de regels minder streng zijn of gemakkelijk te omzeilen. Overheden springen hier vervolgens op in door de meest gunstige regelingen in te stellen om investeringen aan te trekken, bijvoorbeeld lage belastingen of een beperking van arbeidsrechten. Het gevolg is dat werknemers wereldwijd tegen elkaar worden uitgespeeld.

Ook hier kunnen we volgens het ATM zien dat het Europese handelsbeleid danst naar de pijpen van het bedrijfsleven en werknemers wereldwijd in de steek laat. Ten eerste zijn er minder banen omdat deze naar 'goedkopere' plekken verdwijnen waar werknemers naar hartelust kunnen worden uitgebuit, en ten tweede zijn de banen die in Europa overblijven steeds vaker van tijdelijke aard en onderbetaald.

Het voorstel van het ATM is om het roer radicaal om te gooien. In plaats van het evalueren van nieuwe regels ter bescherming van mens en milieu op de effecten voor handel, zoals wordt voorgesteld in TTIP, moeten juist de nieuwe regels rondom handel geëvalueerd worden op de gevolgen voor werk en milieu. Wanneer een handelsverdrag op deze gebieden niet goed scoort, moet het worden afgeblazen.

ATM VS TTIP

Maar het is niet zo dat het ATM tegen elke vorm van handel is. Het ligt er volgens hen maar net aan op welke manier handel wordt vormgegeven: moet (vrij-)handel dienen om de winsten van het bedrijfsleven veilig te stellen of moet het zorgen voor een duurzame toename in welvaart voor iedereen? Het antwoord op deze vraag hangt af van wat we zien als het 'probleem' dat moet worden opgelost. Is het probleem de winstgevendheid van internationale bedrijven of het Europese concurrentieniveau, of is het probleem de hierboven beschreven honger, de hoge

Welke mogelijkheden zijn er voor ons om invloed uit te oefenen op het Europese handelsbeleid? Hoe kunnen wij beleidsmakers onder druk zetten om er voor te zorgen dat TTIP er niet komt? Hieronder een aantal inspirerende voorbeelden.

Europees Burgerinitiatief

Jean-Claude Juncker, voorzitter van de Europese Commissie, ontving voor zijn zestigste verjaardag ruim 1 miljoen handtekeningen tegen TTIP en CETA. In minder dan twee maanden verzamelde de stop TTIP-coalitie, een alliantie van zo'n 300 Europese organisaties, de handtekeningen van meer dan 1 miljoen bezorgde Europese burgers. Zij hebben zich uitgesproken tegen de handels- en investeringsverdragen TTIP en CETA omdat deze onze democratie, gezondheid, arbeidsrechten en milieuwetgeving bedreigen.

Sinds 2012 bestaat de mogelijkheid om een Europees Burgerinitiatief (EBI) te organiseren. Burgers kunnen van deze mogelijkheid gebruik maken om thema's op de Europese beleidsagenda te zetten. De Europese Commissie weigerde echter op basis van twijfelach-

tige juridische gronden om het burgerinitiatief tegen TTIP te registreren. De stop TTIP-coalitie is hiertegen in beroep gegaan bij het Europese Hof van Justitie. (De zaak loopt nog.)

Ook heeft de coalitie vanaf oktober vorig jaar zelf een EBI georganiseerd. Beide officiële criteria voor een succesvol burgerinitiatief zijn inmiddels vervuld: meer dan een miljoen handtekeningen in totaal en een minimum aantal handtekeningen in ten minste zeven EU landen (Duitsland, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Oostenrijk, Slovenië, Luxemburg, Finland, Ierland, Spanje en Nederland).

Voor een succesvol Europees Burgerinitiatief moeten binnen een jaar 1 miljoen handtekeningen worden verzameld. Het feit dat in nog geen twee maanden al meer dan 1 miljoen mensen het zelf georganiseerde burgerinitiatief tegen TTIP hebben getekend, geeft aan hoeveel mensen zich zorgen maken en niet willen dat de EU dit verdrag sluit met de VS. Inmiddels hebben al bijna 1,3 miljoen mensen getekend.

Teken ook het EBI op stop-ttip.org

Demonstraties & burgerlijke ongehoorzaamheid

Sinds het begin van de TTIP onderhandelingen in 2013 zijn er door heel Europa demonstraties geweest tegen dit verdrag. Deze worden vaak georganiseerd door brede coalities van burgers, vakbonden, boeren en NGO's. Toch worden de demonstraties meestal doodgewegen door de media, waardoor veel mensen nog steeds niks over TTIP en de protesten hiertegen weten.

Daarnaast constateren maatschappelijke organisaties, vakbonden en anderen dat beleidsmakers laten zien niet bereid te zijn te luisteren naar petitieën en demonstraties. Daarom wordt er ook regelmatig burgerlijke ongehoorzaamheid georganiseerd, zoals de blokkade van de Europese top in Brussel afgelopen december. (Meer informatie over protesten oa bij d19-20.be en globalinfo.nl)

Eis om transparantie & democratie

Vanuit allerlei hoeken is er felle kritiek gekomen op het geheime karakter van de TTIP onderhandelingen. Onder andere door middel van protesten is het gebrek aan informatie over de inhoud van het verdrag en democratische controle op de onderhandelingen op de agenda gezet.

De eis om meer transparantie heeft er toe geleid dat uiteindelijk de Europese Commissie wat stukken over de onderhandelingen openbaar heeft gemaakt. Maar dit is nog lang niet genoeg: TTIP gaat ons allemaal aan en de Europese bevolking heeft daarom het recht om

te weten waar precies over onderhandeld wordt en hoe.

Volgens voormalig handelscommissaris Karel De Gucht worden burgers misleid door liegende NGO's en Europarlementariërs. En de Europese Commissie stelt dat er sprake is van "publieke misverstanden" over TTIP en dat de bevolking dit verdrag zal steunen als ze het maar goed begrijpt. Om zich er van te verzekeren dat we het verdrag op de - volgens hen - juiste manier begrijpen heeft de Europese Commissie haar public relations-campagne geïntensiveerd.

Maar we willen geen mooie PR praatjes van de Commissie; we willen weten waar TTIP echt over gaat. Zelfs Europarlementariërs krijgen op dit moment maar heel beperkt inzage in teksten die betrekking hebben op het handelsverdrag. Er moeten dan ook veel meer documenten openbaar worden gemaakt, want zonder de juiste informatie is het onmogelijk om democratische controle op de onderhandelingen uit te oefenen. (meer informatie over lobbyen en transparantie: corporateeurope.org)

Het succes van ACTA

Onder grote publieke druk heeft het Europees Parlement in 2012 tegen het ACTA-verdrag gestemd. ACTA - het Anti-Counterfeiting Trade Agreement - was omstreten omdat het de internetvrijheid en het recht op privacy aantastte. Doordat miljoenen Europese burgers hebben geprotesteerd tegen dit verdrag heeft het Europees Parlement ACTA verworpen.

Net als nu voor TTIP vonden de onderhandelingen voor ACTA grotendeels achter gesloten deuren plaats. De kritiek op en protesten tegen het geheime karakter waren dan ook vergelijkbaar met TTIP nu.

Bepaalde elementen uit ACTA zijn via de achterdeur teruggekeerd en staan nu op de TTIP agenda. Maar als de Europese Commissie zo door gaat zou de geheimhouding ook TTIP de nek om kunnen draaien. Helemaal als we de druk opvoeren op beleidsmakers in Brussel en ook hier in Nederland, als mensen weer massaal de straat opgaan, zal het steeds moeilijker worden om dit verdrag tegen de wil van de bevolking in te tekenen. Meer informatie over campagne tegen ACTA: bof.nl

TTIP-vrije gemeentes

In Frankrijk is een succesvolle campagne gaande om gemeentes en steden tot 'TTIP-vrij' te verklaren. In het Frans 'hors TAFTA'.

Daartoe is een 'toolkit' ontwikkeld waarmee makkelijk lokale steun gewonnen kan worden. Inmiddels zijn er 116 lokale comités actief en hebben meer dan 200 gemeentes (en soms hele regio's) zich 'vrij' verklaard of laten aantekenen dat ze 'in staat van bezorgdheid' zijn. In dat laatste geval vraagt een gemeenteraad vaak om een moratorium op de onderhandelingen, in afwachting van meer duidelijkheid over de inhoud en gevolgen van het dreigende verdrag. Meer informatie in het Frans: collectifstoptafta.org

Campagnes

In Groot-Brittannië is de campagne ook krachtig en doen onder meer ontwikkelingsorganisaties als de World Development Movement actief mee. Er zijn inmiddels twee landelijke actiedagen geweest, met op tientallen plekken demonstraties en manifestaties. Op 11 oktober, internationale actiedag tegen TTIP, demonstreerden meer dan 1000 mensen in Londen tegen het vrijhandelsverdrag. Bijzondere aandacht gaat daarbij naar de dreigende privatisering van het gezondheidsstelsel nottip.org.uk

In Duitsland nemen tientallen organisaties deel aan een campagne onder de titel "TTIP Nein Danke". De aandacht richt zich daar onder meer op het verzet tegen "fracking" en de mogelijke repercussies van TTIP voor het hervormen van het energiebeleid (de 'Energiewende'). Maar ook organisaties van boeren, consumenten en vakbonden zijn zeer actief geworden. attac-netzwerk.de

In een aantal Europese landen is er dus al veel protest tegen TTIP. In andere landen zijn er steeds meer mensen die zich zorgen maken, zoals ook hier in Nederland, en is het verzet aan het groeien. Niet alleen onder de bevolking, maar ook in nationale parlementen spreken steeds meer mensen hun zorgen over TTIP uit. Zo heeft de Tweede Kamer in november 2014 een motie aangenomen tegen het ISDS-mechanisme (zie elders in deze krant voor meer over ISDS) in TTIP en CETA, omdat dit "onwenselijke sociale, financiële en milieuroisico's voor de Nederlandse overheid met zich brengt."

Hoe groter het verzet tegen TTIP, hoe moeilijker het wordt voor de Europese Commissie om deze duidelijke signalen aan hun adres te negeren.

Europese werkloosheid en de afbraak van sociale voorzieningen als zorg, onderwijs en uitkeringen?

Misschien is de grootste kracht van het ATM dan ook dat het duidelijk maakt waar de Amerikaanse en Europese onderhandelaars niet over praten. Er wordt niet gesproken over hoe mondiale ongelijkheid kan worden verkleind, hoe we duurzamer kunnen produceren of hoe we beter kunnen zorgen voor werkende mensen en degene die dat niet kunnen (zieken, werklozen). In theorie zouden de onderhandelingen over TTIP hier een prachtig moment voor kunnen zijn, maar omdat haar agenda wordt bepaald door de wensen van het internationale bedrijfsleven is dit onmogelijk.

Ontvangst

Dat mensenrechten voorrang horen te krijgen boven handel is niet alleen een idee van de maatschappelijke organisaties die zich hier over hebben gebogen. Het wordt ook begrepen door 75 leden van het Europees Parlement. Zij ondertekenden de voorstellen die in het ATM worden behandeld waarmee ze beloven zich in te zetten om handel rechtvaardiger te maken. Pikant detail is dat ook enkele sociaal democraten dit hebben gedaan. De PvdA, de partij van minister Ploumen die de TTIP in haar portefeuille heeft is hier namelijk bij aangesloten.

Het ATM wordt ook volop gebruikt in de campagne tegen TTIP. Activisten, bezorgde burgers en maatschappelijke organisaties vinden hierin een verzameling voorstellen die tegenwicht bieden aan het (waan-)idee dat 'er geen alternatief is' voor vrijhandel.

Het ATM is een 'levend' document, wat betekent dat het nog steeds in ontwikkeling is. Organisaties en individuen die vinden dat een bepaald onderwerp nog niet, of niet genoeg aan bod is gekomen kunnen naar de website gaan en een voorstel doen om een bijeenkomst te organiseren om hierover te praten.

alternativetrademandate.org

Demonstratie tegen TTIP in Londen op 12 juli 2014 (foto: Global Justice Now | Flickr)

Duurzame landbouw wordt onmogelijk gemaakt door TTIP

Door Sieta van Keimpema (European Milk Board) en Guus Geurts (namens XminY betrokken bij Platform Aarde Boer Consument)

Een coalitie van maatschappelijke organisaties, vakbonden en boerenorganisaties maakt zich ernstig zorgen over de voorgenomen handelsverdragen tussen de EU en de Verenigde Staten (TTIP) en met Canada (CETA). In dit artikel gaan we vooral in op de negatieve gevolgen binnen de landbouw en voedselvoorziening als 'handelsbarrières' worden verminderd.

De grote boerenorganisatie LTO Nederland ziet vooral kansen voor export van zuivel, wijn en tuinbouwproducten naar de VS. Maar Europese veehouders en akkerbouwers zullen voornamelijk last krijgen van een ongelijk speelveld en oneerlijke concurrentie. Volgens de officiële regels van de huidige wereldmarkt - zoals vastgelegd in de WTO - mag namelijk alleen de voedselveiligheid van het eindproduct als legitieme handelsbelemmering gelden: De

productiewijze die in Europa is vastgelegd via hoge milieu- en dierenwelzijnswetgeving mag geen reden zijn producten die hieraan niet voldoen te weren. De EU kan dan alleen nog maatregelen treffen via importheffingen, maar die wil men afschaffen richting Amerikaanse producten.

Standaarden

Binnen de TTIP dreigt verder het principe van mutual recognition te gaan gelden. Amerikaanse landbouwproducten mogen dan in Europa de markt op als ze voldoen aan hun eigen - vaak veel lagere - standaarden, ondanks dat de Europese boer aan hogere eisen - met dus hogere productiekosten - moet voldoen. Naast oneerlijke concurrentie dreigt dan een race to the bottom rond deze standaarden.

Ook zal het Europese voorzorgsbeginsel bij bijvoorbeeld toelating van

bestrijdingsmiddelen onder druk komen te staan. Ook zal druk worden uitgeoefend op de EU om de teel van genetische gemanipuleerde gewassen toe te laten in de EU en om de verplichte (GMO)-etikettering van voedsel te versoepelen.

Standaarden tussen de EU en de VS zullen worden geharmoniseerd via een Regulatory Cooperation Council. Deze raad bestaat uit ambtenaren van de Europese Commissie en de VS, die toekomstige wetten onderling beoordelen en afstemmen. Daar deze raad buiten het zicht van de politiek blijft, hebben lobbyisten van multinationals vrij spel en staan de boer en de burger buiten spel.

Aanklagen

Door het ISDS-mechanisme kunnen investeerders - meestal multinationals - lidstaten of de EU aanklagen bij een ondemocratisch panel,

wanneer nieuwe wetgeving hun (toekomstige) winstverwachtingen nadelig beïnvloedt. Er zijn voldoende voorbeelden bekend van miljardenclaims. Uit angst hiervoor zullen overheden wel oppassen met nieuwe, door de samenleving gewenste wetgeving, de zogenaamde regulatory chill.

Ook bedreigen versterkte patenten (Intellectual Property Rights) op zaden het kwekersrecht van boeren en zaadbedrijven, en de agrarische biodiversiteit. Daar komt bij dat strengere regelgeving op het gebied van overheidsaanbestedingen er toe zullen leiden dat lokale overheden bij het verstrekken van hun opdrachten niet meer de voorkeur mogen geven aan lokale boeren.

Samenvattend betekent een 'succesvolle' TTIP dat het voortbestaan van de huidige Europese landbouw via gezinsbedrijven met

hoge(re) milieu-, sociale - en dierenwelzijnseisen sterk onder druk staat.

Naast een campagne tegen de TTIP en CETA wordt er Europeebreed door genoemde organisaties ook campagne gevoerd voor een alternatief: het *Alternative Trade Mandate* (zie elders in deze krant). Zo pleit men er voor om in Europa op het gebied van voedsel en veevoer, de kringlopen te sluiten en zo zowel de dumping als het grote beslag op land en water in ontwikkelingslanden (voor teelt van soja, palmolie en biobrandstoffen) te beperken. Ook zouden de huidige vrijhandelsverdragen vervangen moeten worden door internationale vormen van marktregulering. Die zouden moeten leiden tot kostendekkende prijzen aan boeren, 'eerlijke' prijzen die alle kosten dekken aan de consumptie en voedselzekerheid voor allen.

Andere vrijhandelsakkoorden: de hele letterbak

TTIP is helaas niet het enige handelsakkoord waar de EU op dit moment aan zit te werken. Een vrijhandelsakkoord met Canada (CETA) staat op het punt om afgerond te worden. De inhoudelijke onderhandelingen met Canada zijn achter de rug en de eindtekst is vrijgegeven (inclusief een ISDS-clausule). Het verdrag wacht nu op de goedkeuring door de (Europese) Raad (waarin de regeringsleiders zitten van de 28 lidstaten van de EU), het Europees Parlement (dat het verdrag alleen integraal kan goed- of afkeuren). En misschien de nationale parlementen van de lidstaten. Of die nog wat te zeggen krijgen, hangt af van of de rechter (in dit geval het Europees Hof van Justitie) besluit dat het verdrag over meer gaat dan alleen handel (maar bijvoorbeeld investeringen, of landbouw, om maar wat te noemen). In dat geval zou het namelijk een 'gemengd' verdrag zijn, waarover nationale parlementen ook nog mogen beslissen. Hetzelfde getouwtrek zal ook over TTIP nog plaats moeten vinden.

TISA

Een ander internationaal handelsverdrag dat momenteel in de koker hangt, en waarover minstens zo geheimzinnig wordt gedaan, is TISA (Trade in Services Agreement). Die gaat over handel in diensten, waaronder internetdiensten, waardoor het eerder verworpen ACTA-voorstel weer via een achterdeur terugkeert. Maar ook andere diensten hebben ingrijpende gevolgen, denk aan

financiële diensten in de bankensector. In Nederland voert de organisatie Bits of Freedom (www.bof.nl) campagne rond de internet- en computeraspecten van TISA. SOMO volgt de Financiële diensten, en vakbonden als Public Services International (PSI) voeren fel campagne. PSI bracht in 2014 een rapport uit over TISA met de conclusie dat "this massive trade deal will put public healthcare, broadcasting, water, transport and other services at risk". world-psi.org/en/psi-special-report-tisa-versus-public-services

EPA

Een andere slepend dossier is dat van de Economic Partnership Agreements, waarmee de EU had gehoopt voormalige koloniën te verleiden tot het aangaan van (vrij)handelsakkoorden. Meer informatie daarover is te vinden bij Both Ends (bothends.org)

En de rest

Volgens de website Ander Europa (www.andereuropa.org) die dit allemaal goed bijhoudt "Zit de EU in de onderhandelingsfase voor vrijhandelsakkoorden met de Golfstaten, Mercosur, Indië, Vietnam en Thailand (momenteel opgeschort), voor investeringsakkoorden met Myanmar en China, en men hoopt in de toekomst te onderhandelen met Mexico, Chili, Tunesië, Jordanië, ASEAN..."

Een internationale website met een overvloed aan informatie over dergelijke bilaterale handelsakkoorden is bilaterals.org

Demonstratie van PSI en Zwitserse bonden bij Australische missie in Geneve op 28 april 2014 (Foto: Alex Gerenton / PSI)

Arbeid en vakbonden en het TTIP

In alle Europese landen lopen ook vakbonden te hoop tegen TTIP en andere actuele handelsakkoorden. Ze doen dat ten eerste omdat de verdragen onherroepelijk gevolgen zullen hebben voor arbeidsomstandigheden en -rechten. Maar ook omdat op allerlei gebieden privatisering dreigt. Zo zijn in Frankrijk (CGT en andere), Groot-Brittannië (Unite ea.) en Duitsland (ver.di) dienstbonden voortrekkers in de campagne tegen TTIP.

In Nederland houdt de FNV zich nog op de achtergrond, al zijn er al wel kritische bijeenkomsten van kaderleden geweest, en gaat eind januari het ledenparlement zich uitspreken over een standpunt. Op 14 januari 2015 heeft de FNV zich wel in een gesprek met minister Ploumen onomwonden uitgesproken tegen een clausule om buitenlandse investeerders te beschermen. Uit een bericht over het gesprek op de website van FNV (fnv.nl/over-fnv/nieuws/nieuwsarchief/2015/januari/976891-geen-speciale-bescherming-voor-buitenlandse-investeerders-in-handelsverdragen)

"Behalve schrappen van ISDS vraagt de vakbondsdelegatie minister Ploumen om garanties in

het verdrag voor naleving van werknemersrechten in Europa en de VS, zoals vastgelegd in verdragen van de internationale arbeidsorganisatie ILO. Ook willen de bonden dat publieke diensten, post, cultuur, onderwijs, landbouw en de financiële sector buiten het verdrag blijven.

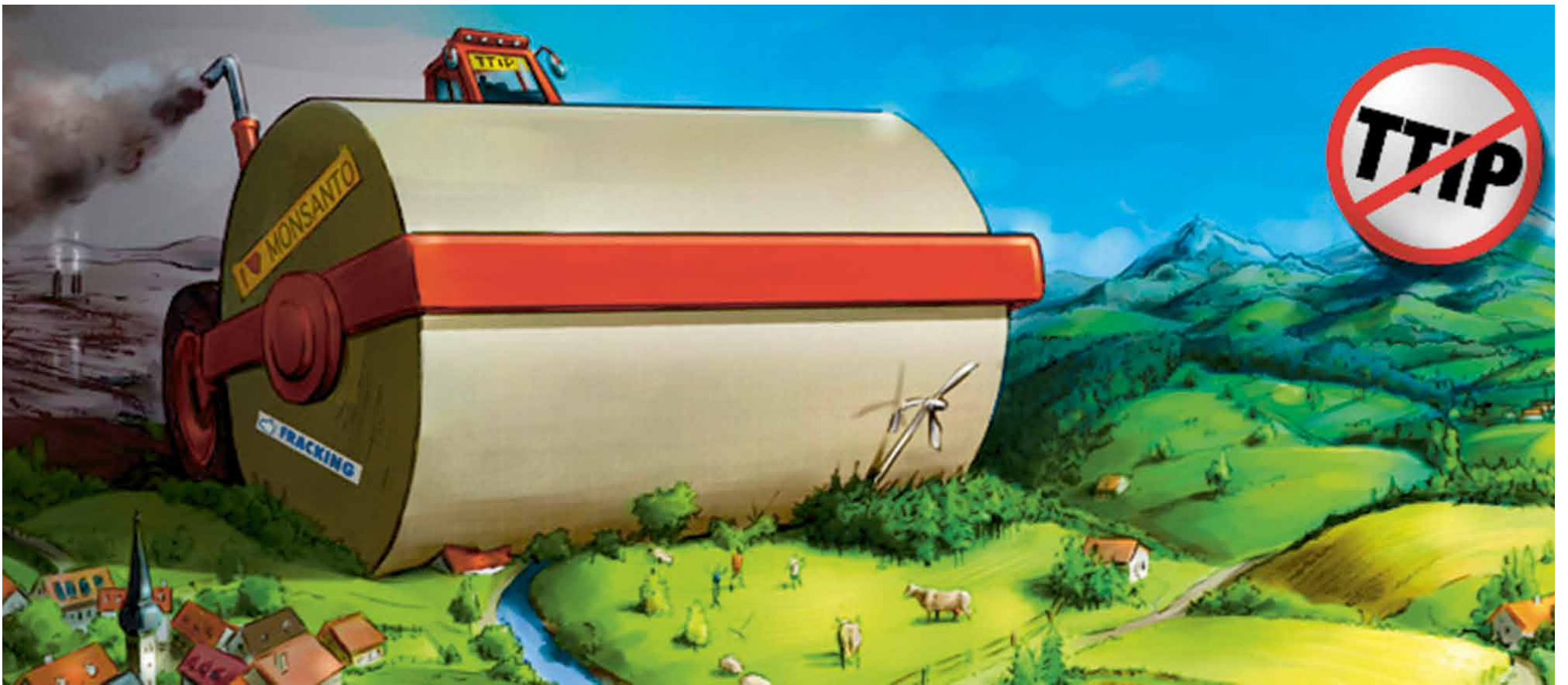
Handelsverdragen moeten zich mede richten op volledige werkgelegenheid, gewoon goed werk, verhogen van de levensstandaard en zeker niet leiden tot verdere deregulering. (...)"

Eerder in december 2014 had ook het Europees Vakverbond (waar ook FNV, CNV en VCP bij zijn aangesloten) de onderhandelaars opgeroepen om "de geplande overeenkomsten met de Verenigde Staten en Canada fundamenteel anders aan te pakken. Zo niet, dan zal de bond alles doen om samen met anderen de verdragen tegen te houden."

"Ook de grootste Amerikaanse vakbondskoepel AFLCIO vindt, net als de Europese collega's, dat het handelsverdrag zich moet richten op volledige werkgelegenheid, gewoon goed werk, verhogen van de levensstandaard en dat verdere deregulering moet worden geschrapt. In Nederland praat het ledenparlement van de FNV in januari over de verdragen en bekijkt dan of extra actie nodig is."

(bron: bericht op website FNV: tinyurl.com/osxr6mr)

Illustratie: Greenpeace international

Investor to State Dispute Settlement (ISDS)

Door Gerrit Stegehuis

(Dit is een deel uit een langer artikel over TTIP dat op de website van Platform Duurzame en Solidaire Economie te vinden is: platformdse.org/ttip-waarom-het-geen-goed-idee-is)

Het nemen van nieuwe maatregelen om het milieu of de gezondheid van burgers te beschermen wordt nog extra bemoeilijkt door het meest controversiële onderdeel van TTIP, het Investor to State Dispute Settlement (ISDS). Doel van dit mechanisme is het beschermen van investeringen van een bedrijf in het buitenland. Als een land bijvoorbeeld bezittingen van een buitenlands bedrijf nationaliseert, kan dat bedrijf bij een speciaal tribunaal compensatie eisen, als er tenminste tussen het land waarin dat bedrijf gevestigd is en het land waarin de investeringen gedaan zijn een investeringsverdrag bestaat waarin dat geregeld is. Dit idee is niet nieuw: één zo'n tribunaal, het International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID), bestaat al sinds 1966. Clausules die de toegang tot zo'n tribunaal mogelijk maken zijn opgenomen in honderden, vaak bilaterale, investeringsverdragen.

Als ISDS al zo lang bestaat, waarom is er dan nu zo veel discussie over? Een belangrijke reden is dat bedrijven steeds vaker gebruik maken van ISDS om een claim tegen een land in te dienen. Bovendien worden er niet meer alleen claims ingediend tegen ontwikkelingslanden, maar ook tegen bijvoorbeeld Europese landen.

Claims

Één oorzaak van de stijging van het aantal claims is dat bedrijven niet meer alleen claims kunnen indienen vanwege onteigening, maar dat verdragen dat ook toestaan als de bedrijven niet "eerlijk en rechtvaardig" behandeld zijn, of bij "indirecte

ontteigening". Het mag duidelijk zijn dat een dergelijke formulering veel extra mogelijkheden tot claims geeft. Een paar voorbeelden:

- Veolia diende een claim in tegen Egypte vanwege het verhogen van het minimumloon, wat ten koste gaat van de verwachte winst
- Philip Morris klaagt Australië en Uruguay aan, omdat die landen waarschuwingen tegen roken op pakjes sigaretten afgedrukt willen hebben
- Lone Pine diende een claim in tegen Canada, omdat Québec een moratorium instelde op fracking

Het is zeker niet gezegd dat al deze claims toegekend worden, maar het geeft wel aan dat redenen om claims in te dienen inmiddels ver verwijderd zijn van de oorspronkelijke reden, onteigening. Opmerkelijk is nog dat Philip Morris zich in de claim tegen Australië voordoet als een bedrijf afkomstig uit Hong Kong, en in de zaak tegen Uruguay als een bedrijf uit Zwitserland, omdat die landen een geschikt investeringsverdrag met de gedaagde landen hebben, en Philip Morris er een dochterbedrijf heeft. Omdat Nederland veel investeringsverdragen heeft afgesloten, en veel internationale bedrijven hier vanwege fiscale redenen toch al een kantoor hebben, staat Nederland, na de VS, op de tweede plaats in de lijst van landen van waaruit de meeste claims worden ingediend.

Een tweede oorzaak van het toegenomen aantal claims is dat het gedrag van bedrijven veranderd is. Er ligt veel meer druk op het behalen van goede financiële resultaten, en voor een aantal bedrijven maakt het niet zoveel uit hoe die resultaten behaald kunnen worden. Er zijn zelfs al bedrijven die aanbieden de kosten van een claim voor een ander bedrijf te betalen, als ze mogen meedelen in de eventuele opbrengsten¹.

Tribunalen

De kritiek op ISDS heeft voor een groot deel betrekking op het functioneren van de tribunalen. Er is weinig transparantie. UNCTAD, dat probeert de ontwikkelingen rond ISDS bij te houden, kan zelfs alleen maar het aantal 'bekende' claims rapporteren². Zaken zijn niet openbaar, rechters zijn advocaten uit de private sector die in andere zaken weer als aanklager of verdediger optreden, er wordt geen jurisprudentie opgebouwd, beroep is niet mogelijk. Minister Ploumen heeft een lijst opgesteld van 14 verbeteringen die ze aangebracht wil zien in het ISDS-mechanisme zoals dat in TTIP opgenomen zal worden. Het voorliggende CETA-verdrag met Canada moet het overigens nog met het 'oude' ISDS doen. Ook de Commissie heeft zich de kritiek op ISDS, en op de transparantie van het onderhandelingsproces aangetrokken, en een consultatie over ISDS georganiseerd, waarop ongeveer 150.000 mensen en organisaties gereageerd hebben.

Waar dat toe gaat leiden is nog niet duidelijk.

Ook als er belangrijke verbeteringen in ISDS worden aangebracht blijft mijn oordeel erover echter negatief. Oorspronkelijk was het idee dat de rechtssystemen in ontwikkelingslanden vaak gebrekkig waren, en dat bedrijven alleen bereid zouden zijn er te investeren wanneer ze een goede juridische bescherming hadden van hun investeringen, die niet van die rechtssystemen afhing. Tussen de VS en de EU speelt dit niet. Als de Nederlandse overheid een bedrijf in zijn belangen schaadt zonder het daarvoor (voldoende) schadeloos te stellen, kan dat bedrijf hier naar de rechter stappen, en proberen via de rechter alsnog genoegdoening te krijgen. Dat geldt voor Nederlandse en voor buitenlandse bedrijven. Wat is er mis met het Nederlandse rechtssysteem met zijn openbare zittingen, onafhankelijke rechters en beroepsmogelijkheden? En waarom moet een Amerikaans bedrijf nu via ISDS mogelijkheden tot schadeloosstelling krijgen die een Nederlands bedrijf niet heeft? Er is geen reden om ISDS in TTIP op te nemen.

Dreigende schadeclaims

Een extra argument tegen ISDS is dat er voortdurend dreigingen van schadeclaims boven de markten hangen, wanneer bijvoorbeeld Nederland maatregelen wil nemen die het milieu, de gezondheid of arbeidsomstandigheden ten goede

komen. Kunnen wij nog besluiten niet naar schaliegas te boren? Kunnen we roken verder ontmoedigen door wat voor maatregel dan ook? Er zal altijd wel een bedrijf zijn dat zich 'indirect onteigend' voelt, omdat de waarde van zijn investeringen is gedaald door de maatregel. Dit soort gevolgen gaat onvermijdelijk een rol spelen in de afwegingen die een regering moet maken. Ook als een ISDS-zaak wordt gewonnen, kost die toch miljoenen aan proceskosten.

Ook landen in het 'Zuiden' beginnen de nadelen van ISDS groter te vinden dan de voordelen. Ze lopen enorme risico's, zo moet Ecuador 2,3 miljard \$ betalen aan Occidental Petroleum, omdat het een contract voor de winning van olie opzegde, nadat Occidental zich niet aan de bepalingen van dat contract gehouden had. Indonesië en Zuid-Afrika hebben al investeringsverdragen opgezegd vanwege de ISDS-paragrafen die ze bevatten. Wel hebben ze nog te maken met een periode van 15 jaar waarin die paragrafen geldig blijven. Brazilië heeft nooit een investeringsverdrag getekend met ISDS erin, en dat lijkt geen belemmering voor buitenlandse bedrijven om in het land te investeren. Kortom, ieder land dat de kwestie nuchter bekijkt, moet wel concluderen dat de risico's van grote schadeclaims substantieel zijn, dat de voordelen daar niet tegenop wegen, en dat er dus geen investeringsverdragen moeten worden afgesloten die ISDS-clausules bevatten.

Noten:

1. Corporate Europe Observatory, 2014, Still not loving ISDS: 10 reasons to oppose investors' super-rights in EU trade deals
2. UNCTAD, 2014, Recent developments in Investor-State Dispute Settlement (ISDS), IIA Issue Note No. 1, 2014

Terwijl de laatste werkzaamheden aan deze krant werden verricht, begon het nieuws bekend te worden dat de Europese Commissie aan de VS voorlegt om bij de onderhandelingen ISDS (tijdelijk) buiten beschouwing te laten (Volkskrant 15 januari 2015: Eurocommissaris Cecilia Malmström schort het overleg op over een omstreden deel van TTIP, het vrijhandelsverdrag tussen de EU en de VS: het deel over conflictbeslechting, kortweg 'ISDS'.) Het houdt allemaal verband met de aanhoudende kritiek op ISDS, die onder andere zichtbaar werd toen de uitslag van een door de EC georganiseerde 'raadpleging' bekend moest worden gemaakt. Daarmee lijkt dit zorgwekkende 'paard van Troje' dus voorlopig van de onderhandelingstafel, al is het dan niet definitief.

Handelsgeheimen in TTIP

Sophie Bloemen, Commons Network (commonsnetwork.eu)

Met het oog op TTIP wordt er nu een "Directive" door het Europees Parlement gedruwd over *Trade Secrets* ofwel handelsgeheimen wat deze van oorsprong Amerikaans term een plek geeft binnen het Europees gemeenschapsrecht, het zogenaamde *acquis*. Op deze manier kan de definitie ook meegenomen worden in TTIP.

Het voorstel baart zorgen vanwege potentiële negatieve effecten op de toegang tot kennis en vormt daarmee in zijn huidige vorm een gevaar voor gezondheid, milieu, vrijheid van meningsuiting en arbeidsmobiliteit.

Het voorstel dat in januari in het Europees Parlement besproken wordt, geeft een onredelijke brede omschrijving van handelsgeheimen en waarborgt daarbij onvoldoende het recht van consumenten, journalisten, onderzoekers en burgers in het algemeen om toegang te hebben tot informatie en data die het algemene belang dient. Dit terwijl er op het gebied van medicijnen (*clinical*

trials) en voedsel na veel publieke druk eindelijk beleidsprocessen bezig zijn die tot meer transparantie en publieke veiligheid moeten leiden. Farmaceutische en andere bedrijven hebben dit met man en macht bestreden en lijken nu in Trade Secrets en TTIP de beste weg gevonden te hebben om hier een stokje voor te steken. Het zou erg effectief zijn want als zo'n brede definitie met erg beperkte uitzonderingen eenmaal onderdeel is van een internationaal handelsverdrag, dan is de weg terug via een democratisch proces zo goed als onmogelijk. Zeker wanneer men de mogelijkheid van een ISDS-zaak als repliek in ogenschouw neemt.

Hoewel de Europese Commissie er niet voor uitkomt dat deze definitie een rol speelt in de TTIP onderhandelingen, heeft het in eerdere beleidscommunicaties duidelijk aangegeven dat deze ontwikkeling voortkomt uit de vraag van handelspartners¹. Bedrijfsgeheimen zijn belangrijk en moeten goed beschermd moeten worden, en dat worden ze ook, op verschillende manieren in de verschillende EU landen. Wellicht is het inderdaad een goed idee om dit gebied te harmoniseren. Maar dit moet dan

gebeuren op een manier die het algemene belang in ogenschouw neemt en geen democratische processen teruggedraait. De opzet van het huidige haastige voorstel is een andere en het Parlement en de Raad zullen deze dan ook radicaal moeten veranderen zodat informatie die in het algemene belang is niet kan worden beschermd als handelsgeheim. Het recht om vrij informatie te gebruiken en verspreiden moet de norm zijn, en handelsgeheimen de uitzondering.

Voor meer informatie commonsnetwork.eu

"De brede definitie van handelsgeheimen bevat zo'n beetje alle activiteiten die binnen een bedrijf plaatsvinden. Op basis van het voorstel dat nu wordt besproken kan bijvoorbeeld een chemiebedrijf onder het mom van handelsgeheimen weigeren iets te vertellen over producten die schadelijk kunnen zijn voor mens en milieu." (epha.org)

1. European Commission I.7.2014 COM(2014) 389.

BLOCKUPY FRANKFURT

Trading away Democracy

Een analyse van het investeerderstaat geschillenbeslechtingsmechanisme (ISDS) zoals het is opgenomen in CETA. Het verdrag tussen de EU en Canada kan gezien worden als een blauwdruk voor TTIP. s2bnetwork.org/trading-away-democracy

The case of Newmont Mining vs Indonesia

De zaak Newmont vs Indonesië is een goed voorbeeld van hoe ISDS impact heeft in de vorm van "regulatory chill" en "treaty shopping". Het laat zien dat een ISDS zaak kan zorgen voor een 'chilling effect'. TTIP kan zodoende dus effect hebben op beleid als een Amerikaans bedrijf dreigt om een ISDS zaak aan te spannen. tni.org/newmont

Profiting from Crisis

Een onderzoek van CEO en TNI over hoe het ISDS mechanisme heeft geleid tot een groot aantal zaken tegen Europese landen in crisis. TTIP en CETA zouden kunnen zorgen voor een exponentiele groei in het aantal zaken. tni.org/profitting-crisis

Profiting from Injustice

Een klein aantal commerciële advocaten en arbiters drijven bewust het aantal ISDS zaken op om er miljoenen mee te verdienen. Eerste onderzoek naar de hoofdrolspelers en belangen achter deze miljoenenindustrie. tni.org/briefing/profitting-injustice

The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability

Geruchtmakend onderzoek naar de economische en politieke effecten van TTIP voor Europa door Jeronim Capaldo. ase.tufts.edu/gdae/policy-research/TTIP_simulations.html

Deskundige kennis over terreinen die TTIP dreigt te schaden is er in grote mate. Wat (internet)adressen op een rijtje

In Nederland en België:

Milieu:
Dossier Schaliegas van Milieudefensie
milieudefensie.nl/schaliegas

Gezondheid:
Wemos wemos.nl

Milieu en ontwikkeling:
Both Ends bothends.org

Landbouw en Veeteelt:
ABC aardeboerconsument.nl
melkveehoudersddb melkveehoudersddb.nu

Multinationals, Investering, financiële diensten:
SOMO somo.nl

Democratie en handelsakkoorden:
TNI tni.org

Lobbyen:
Corporate Europe Observatory
corporateeurope.org

Internet en Privacy:
Bits of Freedom bof.nl
Vrijschrift vrijschrift.org

En verder

Dagelijkse informatie over acties tegen vrijhandel:
Globalinfo globalinfo.nl

Kritisch over Europa:
Ander Europa
andereuropa.org

Economische Alternatieven:
Platform DSE
platformdse.org

Internationaal:

Seattle to Brussels Network
s2bnetwork.org

Zelfgeorganiseerd EU Burgerinitiatief
stop-ttip.org

Attac attac.org

Vakbeweging
Labournet.de
labournet.de/internationales/usa/wirtschaft-usa/freihandelsabkommen-mit-den-usa-tafta

Milieu, Duitsland:
Bund: Tipp Stoppen
bund.net/aktiv_werden/aktionen/stop_ttip_und_ceta

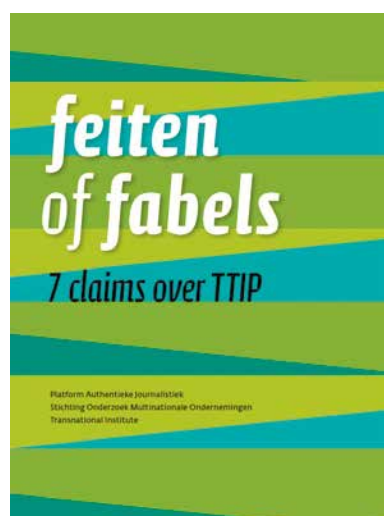
Frankrijk:
Stop TAFTA
collectifstopafta.org

Verenigd Koninkrijk:
NoTTIP nottip.org.uk

Duitsland:
Attac attac.de/ttip

Oostenrijk:
ttip-stoppen.at

Meer lezen over TTIP (en CETA)

Feiten of Fabels

Over TTIP wordt veel geschreven, wat zijn nu de feiten en wat zijn de fabels? In deze factsheet van PAJ, SOMO en TNI worden zeven claims van politici en onderhandelaars over de voordelen van dit verdrag onderzocht. tni.org/TTIPfactsheet

The Hidden Costs of EU Trade Deals

Onderzoek naar ISDS-claims tegen EU-lidstaten milieudefensie.nl/publicaties/rapporten/the-hidden-cost-of-eu-trade-deals

A Brave New Transatlantic Partnership

Een onderzoek van het Seattle to Brussels network (waarvan TNI, SOMO en BothENDS en Friends of the Earth /Milieudefensie de Nederlandse leden zijn) over de sociale en ecologische gevolgen van TTIP. s2bnetwork.org/brave-new-transatlantic-partnership

No Fracking Way

Briefing van Europese en Amerikaanse organisaties over de mogelijke effecten van TTIP op een moratorium op schaliegasboringen. Bedrijven die investeren in 'fracking' kunnen lokale overheden dan aanklagen als dit beleid hun wisten schaad. tni.org/briefing/no-fracking-way

A transatlantic corporate bill of rights

In dit paper analyseren CEO en TNI het voorgestelde investeringshoofdstuk in TTIP. Het toont aan hoe bedrijven door middel van het zogenaamde ISDS mechanisme staten kunnen aanklagen voor beleid dat hun winsten mogelijk schaad. tni.org/briefing/transatlantic-corporate-bill-rights

Komende activiteiten omtrent TTIP

2 Februari (Brussel)
Workshop over TTIP en financiële diensten
(meer informatie kenneth@corporateeurope.org)

Rond 18 maart (Frankfurt)
Blokkade verhuizing ECB
blockupy.org/nl/
Mobilisatie in Nederland:
globalinfo.nl en email:
blockupy-frankfurt-nl@riseup.net

Rond 18 april
Internationale actiedag tegen TTIP

Europese verklaring van maatschappelijke organisaties tegen TTIP

Meer dan 120 organisaties uit verschillende Europese landen hebben een verklaring opgesteld over TTIP en waarom zij zich er tegen keren. De verklaring is hier te vinden: corporateeurope.org/international-trade/2014/05/pan-eu-civil-society-coalition-rejects-us-eu-free-trade-deal-process

Een volgende krant zal in april verschijnen. Bijzondere aandacht zal dan geschonken worden aan de vakbeweging en arbeid, en aan de gevolgen van TTIP voor het (mondiale) Zuiden. Wil je de krant ontvangen om te helpen verspreiden, of (financiële) steun geven: zie gegevens in colofon op p. 2